

SOSYO-KÜLTÜREL DEĞİŞİMİN GELENEKSEL URFA EVLERİNDE MEKAN ORGANİZASYONUNA ETKİSİ

TEKNİK NOT

Rahmi ARAS*, Kemal YILDIRIM

Gazi Üniversitesi, Tek. Eğt. Fak., Mob. ve Dek. Bölümü, Ankara, TÜRKİYE

Mustafa UTAR

M. E. B., Çok Programlı Lisesi, Mob. ve Dek. Bölümü, Yozgat, TÜRKİYE

ÖZET

Bu araştırmada, Urfa'nın eski kent dokusunun içerisinde yer alan 25 adet Geleneksel ev örnekleme yöntemiyle seçilmiş olup; evlerin iç mekan karakteristikleri ile farklı sosyo-kültürel yapıdaki kullanıcılarının evlerini nasıl kullandıkları belirlenmiştir. Sonuçta, Geleneksel Urfa evinin, iklim ve malzemenin yanında sosyo-kültürel yapıya ne kadar duyarlı olduğu, günümüz ihtiyaçları karşısında yetersiz kalan donatı elemanları, hijyenik olmayan mutfaklar ve düşük konfor seviyesiyle, değişen çağdaş yaşam koşullarına uyum sağlayamadığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel Urfa evi, iç mekan analizi, konut.

THE INFLUENCE OF SOCIAL-CULTURAL CHANGES TO SPACE ORGANIZATIONS ON THE TRADITIONAL URFA HOUSES

ABSTRACT

Twenty five traditional houses of Urfa city were chosen arbitrarily. The usage of these houses was searched referring to their different socio-cultural qualifications of inner building characteristics. Traditional Urfa houses were found sensitive to socio-cultural structure of society. However, it has also been recorded that inadequate accessories, unhygienic kitchens and comfort were not consistent to the modern life standards of today's world.

Key Words: Traditional Urfa houses, analysis of interior space, dwelling.

1. GİRİŞ

Konut; iletişim, etkileşim, mekan, zaman ve anlamın örgütlü bir örüntüsüdür. Bir yandan ait olduğu kültür ya da etnik gurubun karakteristiklerini, yaşam biçimini, davranış kurallarını, çevresel tercihlerini, imgelerini, zaman ve mekan taksonomilerini yansıtırken, öte yandan kullanıcılarının özünüyle ilgili imgelerinin, böylece tasarım ve donatımı ile bireyin kişilik ve ayrıcalığını yansıtır (1).

İnsanlar doğal ve yapay çevre içerisinde yaşamlarını sürdürebilmek için çeşitli gereksinimlerini karşılamak zorundadırlar. Yaşam içerisinde belirlenen ilk ve en önemli gereksinimleri korunma, barınma ve güvenlidir (2).

İnsanların barınma ihtiyaçları, gelişen yaşam koşulları sonucunda göçebelik döneminden günümüze kadar pek çok değişim göstermiştir. Türklerin Anadolu'ya gelip yerleşmelerinden önceki göçebelik döneminde çadırlar, yaşama mekanı olarak gelişmiş ve biçimlenmiştir (3).

Türkler, Anadolu'ya geldikten sonra göçebelikte kullandıkları çadırlar, zaman içinde geniş aileyi barındıracak şekilde odalara dönüşmeye başlamıştır (4). Göçerlik döneminden gelen alışkanlıklarla, oda çadır ile, sofa'da ortak dış kullanım alanı ile eşdeğerdedir. Oda tek başına bir evdir. Aile bireylerinin hep beraber yaşadığı, ısındığı, yemek pişirdiği, yemek yediği, dinlendiği, banyo yaptığı, uyuduğu bir mekandır. Bu işlevleri yerine getirecek her türlü sabit ve hareketli donatıya sahiptir (5).

Geleneksel Türk evinin temel birimi olan odaların biçimlenmesi, toplum yapısının özellikleriyle sıkı sıkıya bağlantılıdır. Her toplumun sahip olduğu kendine özgü sosyo-kültürel değerler yaşamlarını sürdürdükleri odaların biçimlenmesinde etkili olurlar (6).

Geleneksel Türk evi iç donatım elemanlarında büyük bir tasarruf dikkati çeker. Sabit bir sedir odanın tek mobilyasını oluşturmaktadır. Diğer araç ve gereçler gömme dolabın içindedir. Gerektiğinde çıkarılır, kullanıldıktan sonra tekrar dolaba koyulur. Bu göçerlik döneminden kalma bir gelenektir. Çabuk toparlanabilen, katlamp kıvrılabilen, denk yapılabilen, taşınabilen özelliklere sahiptir (5).

Ondokuzuncu yüzyıl batı dünyasında endüstri patlamasına tanık olunan bir dönemdir. Bilimsel ve teknolojik gelişmeler, yapı sektörüne yeni uygulamalar ve yeni yapı malzemeleri getirmiştir (5).

Yaşamın her alanında etkisini gösteren Endüstri Devrimi, konutların iç mekan donatım elemanlarında da etkili olmuş ve değişim göstermiştir. İç mekanlardaki değişim, mimari yapıdaki değişim ile makineleşmeye bağlıdır. Çünkü iç mekanlar, mimari yapının tamamlayıcısıdır. Ayrıca makineleşme, toplum yaşamında yarattığı sosyal değişimin yanı sıra, iç mekan donatım elemanları endüstrisini de etkilemiştir. Makine ile üretim, kişisel taşıyan sanatsal niteliği azaltırken, sayısal artışı sağlayarak nicelik yönünden bir gelişme göstermiştir (7).

Türk toplumunda aile yapısı değişmiştir. Ataerkil aile yapısı, yerini bireysel aile yapısına terk etmiştir. Dede, büyükanne, oğullar, kızlar, gelinler, damatlar ve torunlar ile birlikte oturlan Geleneksel Türk Ailesi parçalanmıştır. Bu nedenle çok nüfuslu aileye göre inşa edilmiş geleneksel konutlar, günümüz küçük aile modeli için lüks olmaya başlamıştır. Plan şemaları itibariyle bölünmeye de müsait olmayan Türk Evi bir kaç odası dışında kullanılamaz duruma gelmiş (5), daha çok ailenin barınması için yapılan bölme ve eklentiler ile yetersiz mekanlar oluşturulmuştur (4).

Tarihsel süreç içerisinde; tarıma dayalı geleneksel yaşam koşullarının yerini, Endüstri Devrimi ile başlayan teknolojik, ekonomik, kültürel ve sosyolojik gelişmelerin dinamizmi ile çağdaş yaşam koşulları almıştır (8).

Çağdaş yaşam işlev ayrımını öngörmektedir. Yemeğin mutfakta pişmesi, yemek odasında yenmesi, yatak odasında yatılması ve günlük yaşantının yaşama mekanında geçirilmesi gerekmektedir (5).

Çağdaş yaşamın gereği olarak, konut mekanlarının servis, yaşama ve uyku bölümlerine ayrıldığı görülmektedir. Her bölüm çeşitli mekanları, her mekan da eylem ve eylem alanlarını gerektirmiştir. Eylemlere göre oluşturulan mekanlar; özel, yarı özel ve dışa açık olarak planlanmış, konutun bünyesinde yer almıştır (8).

Geleneksel yaşamın temelinde gerçekleşen tüm bu değişimler, Geleneksel Urfa evlerinin biçimlenmesinde nasıl bir rol oynadığı merak konusudur. Bu değişimin iç mekan organizasyonunda ne tür farklılıklara neden olduğu araştırmaya değer bulunmuştur. Buradan hareketle, sosyo-kültürel değişime neden olan etkenler ve mevcut durum ile kullanıcıların istek ve memnuniyetleri bir anket yardımıyla araştırılmış ve verilere ilişkin istatistikler ortaya konulmuştur.

2. MATERYAL

2.1. Urfa Evine İlişkin Literatür Bilgileri

Anadolu Geleneksel konut mimarlığı içinde önemli bir yeri olan Urfa evleri yüzyıllardan beri bölgede süregelen bir tasarım ve yapım geleneğine bağlı olarak oluşmuştur. Bu gelenek; yazları gölgede 40°, 45° dereceye varan sıcaklık ve kurak iklim şartlarının, İslam dinine bağlı yaşama biçiminin, Kuzey Mezopotamya yapım ve süsleme tekniklerinin, yöresel yapım gereçleriyle biçimlenmesi ile meydana gelmiştir. Urfa evleri eğimli olmayan düzgün bir topografya üzerine yerleşmiş, düzgün parsel sınırları olmayan, gelişi güzel konumdan birbiri içine girmiş mekanları ile bitişken düzende yapılar (9).

Açık bir avlu etrafında sıralanan mekanlardan oluşan yapılar genellikle iki katlı olup dış dünyaya kapalı, kendi içinde günlük yaşantının ve tarıma dayalı, ekonomik düzenin gereksinimlerine göre biçimlenmiş üretim merkezleridir. Yapıların tasarımda haremlik-selamlık ayrımı esas alınmıştır. Ev sahibinin sosyal ve ekonomik düzeyine göre bu ayrımın iki ayrı yapı bütünü oluşturacak çözümlere varıldığı örneklerle karşılaşılr (9).

Zemin katta günlük odalar ya da kış odaları ve servis mekanları içinde bir havuzun yer aldığı su ögesi ve çeşitli bitkilerle sağlanmış yemyeşil görüntüsü ile planın işlevsel ve görsel açıdan odak noktasını oluşturan, açık bir iç avlu etrafında sıralanır. Baş oda ve diğer odaların yer aldığı üst kat mekanları "gezenek" adı verilen açık bir koridora açılır ve merdiven ile avluya bağlanır (9).

Urfa evinde avlu bu derece önemli bir mekan olmasına karşın planın asıl belirleyici ögesi eyvandır. Eyvan, bir veya iki yanında birer odanın yer aldığı simetrik plan motifi, tüm yapılarda kendini diğer mekanlardan soyutlayarak özgün biçimini korur. Genellikle kuzeye yönelmiş üç yanı kapalı bir yüzü ile avluya açılan bu mekan, birden fazla eyvanın yer aldığı örneklerde mevsimlik kullanımlara uygun yönlerde de yerleştirilmiştir. İki katlı çözümlerde, eyvan bir açık üretim alanıdır. Üst katta ise, iki yanında yer alan iki boş oda ile orta eyvan işlevsel ve biçimsel açıdan başat konumundadır. Artık bu katta eyvan bir üretim ve iş alanı değil oturma, dinlenme mekanıdır. Tek katlı çözümlerde ise, eyvan ve yanında bir veya iki odanın yer aldığı simetrik birimin üstünlüğü zemini avlu kotundan birkaç basamak yükseltilerek vurgulanmıştır. Urfa evinde bu simetrik plan motifi Mezopotamya geleneklerini hiçbir değişikliğe uğratmadan yansıtır. Eyvan, kısa kenarı avluya açılan dikdörtgen formu genellikle cephede yükseltilerek taçlandırılmış tonoz örtüsü ve bu tonozun avluya açılan yüzündeki bezeli taş kemer açıklığı ile Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nde özgün "eyvan" tanımına uyan mekan olarak, Urfa evinde yer alır (9).

Eyvanlı ev geleneğinin yaygın olduğu Güney Doğu Anadolu, Suriye ve Lübnan'da bu mekan bazı yerleşme yerlerinde değişik şekillerde yorumlanmıştır. Örneğin Diyarbakır'daki Seman Köşkü'nde selsebili ve tonozlu eyvan en görkemli örneklerden biridir. Ancak bu yapı simetrik kaygısı taşıyan ayrıntı düzende, özel bir yapıdır. Diyarbakır evlerinde ise, eyvan ikincil bir mekandır. İskender Paşa Konağı'nda örneğini gördüğümüz uzun kenarı avluya paralel sütunlar üzerine oturan birkaç kemerli açıklığı ile havuzlu mekan, yarı açık bir geçiş alanıdır (9).

Yine bölgede eyvanlı ev geleneğine sahip diğer bir yerleşme yeri olan Mardin'de ise, yaygın olan uzun ekseni evin cephesine dik tek açıklıklı, beşik tonozlu eyvandır. Mardin evleri kentin yaygın yerleşmeye olanak tanıyan çok eğimli topoğrafik yapısı nedeniyle çeşitli yıllarda yeni kat ilaveleriyle düşey bir gelişim gösterir. Tarihlendirme açısından en eski olan zemin ve birinci katlarda eyvan tek açıklık, derin bir mekandır. Geç devirlerde yapılan üst katlarda ise eyvan sütunlar üzerine oturan iki yada daha fazla kemer açıklığı ile parçalanmıştır. Mardin evlerinin diğer bir özelliği yine topoğrafik yapıdan dolayı eyvanların teras haline gelmiş avluların üzerine Mezopotamya Ovası'na açılmasıdır. Urfa ve Diyarbakır'da; ise eyvan dışı kapalı olup; iç avluya açılmıştır (9).

3. YÖNTEM

Bu araştırmada, Urfa'nın eski kent dokusu içerisinde yer alan ve içerisine girilmesine izin verilen Urfa evleri ele alınmıştır. Veriler örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. Örneklemin genişliği 25 adet Urfa evini (17'si mesken, 8'i işyeri olarak kullanılmaktadır) kapsamaktadır. Veriler, anket uygulama ve sistematik gözlem yapma şeklinde elde edilmiştir. Araştırmanın amacına uygun olarak geliştirilmiş olan anket, evlerin kullanıcılarıyla beraber doldurulmuştur. Araştırmada elde edilen veriler, istatistikî metotlarla test edilmiştir.

4. BULGULAR

Araştırmanın kapsamını, Urfa'nın eski kent dokusu içerisinde yer alan 25 adet Geleneksel ev oluşturmaktadır. Bu evlerden on yedisi mesken olarak, sekizi işyeri ve kültür evi olarak kullanılmaktadır. Araştırmada elde edilen verilere ait bulgular aşağıda verilmiştir.

İncelenen evlerin kullanıcılarının eğitim durumları, meslekleri ve evlerin mülkiyet durumları Çizelge 1'de verilmiştir.

Çizelge 1. Kullanıcıların eğitim ve meslek durumları ile ev mülkiyetleri

Genel Bilgiler		Okur-yazar		İlkokul		Ortaokul		Lise		Fakülte		Toplam	
		F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Emekli	Ev Sahibi	-	-	3	12	2	8	1	4	-	-	6	24
	Kiracı	-	-	1	4	-	-	-	-	-	-	1	4
	Vakıf	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Serbest	Ev Sahibi	1	4	-	-	1	4	1	4	-	-	3	12
	Kiracı	1	4	1	4	1	4	-	-	-	-	3	12
	Vakıf	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Esnaf	Ev Sahibi	-	-	1	4	-	-	2	8	1	4	4	16
	Kiracı	-	-	-	-	1	4	-	-	-	-	1	4
	Vakıf	-	-	-	-	-	-	-	-	5	20	5	20
İşçi	Ev Sahibi	-	-	2	8	-	-	-	-	-	-	2	8
	Kiracı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Vakıf	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam		2	8	8	32	5	20	4	16	6	24	25	100

Buna göre; kullanıcıların % 8'i okur-yazar, % 32'si ilk öğretim, % 20'si orta öğretim, %16'sı lise ve % 24'ünün ise üniversite mezunu oldukları belirlenmiştir. Ayrıca kullanıcıların % 28'inin emekli, % 24'ünün belirli bir işinin olmadığı, % 40'ının esnaf ve % 8'inin ise işçi olduğu belirlenmiştir.

Ayrıca, kullanıcıların %12'si çamaşır yıkama ortamından, % 60'ı nem ve rutubetten, % 76'sı Ses-gürültüden, % 24'ü kokudan, % 40'ının avlu temizliğinden ve % 20'sinin ise balkon olmayışından şikayetçi oldukları belirlenmiştir.

İncelenen evlerdeki kullanıcı sayısı ile ailelerin gelir durumları Çizelge 2'de verilmiştir.

Çizelge 2. Evlerdeki kullanıcı sayısı ile ailelerin gelir durumları

Evdeki Kişi Sayısı	Evlerin Kullanım Şekli				Toplam		Ailelerin Gelir Durumları	Toplam	
	Mesken		İşyeri						
	F	%	F	%	F	%		F	%
0-5 kişi	4	16	-	-	4	16	0-250 milyon	8	32
6-10 kişi	10	40	2	8	12	48	251-500 milyon	9	36
11-15 kişi	2	8	5	20	7	28	501-750 milyon	3	12
16-25 kişi	1	4	1	4	2	8	751 milyon üzeri	5	20
Toplam	17	68	8	32	25	100	Toplam	25	100

Buna göre; evlerin % 68'i mesken ve % 32'si ise işyeri olarak kullanılmaktadır. Evlerde yaşayan kullanıcıların sayısının % 48'inin 6-10 kişi arasında ve % 28'inin ise 11-15 kişi arasında olduğu

görülmektedir. Bu evlerde yaşayan ailelerin % 32'sinin 0-250 milyon ve % 36'sının ise 251-500 milyon lira arasında gelire sahip olduğu görülmektedir.

İncelenen evlerin plan tipleri ve ailelerin evlerde oturma süreleri Çizelge 3'te verilmiştir.

Çizelge 3. Evlerin plan tipleri ve ailelerin oturma süreleri

Urfa evlerinin plan tipleri	Toplam		Evlerde oturma süreleri (yıl)	Toplam	
	F	%		F	%
Tek eyvanlı	8	32	0-5	8	32
İki eyvanlı	10	40	6-10	5	20
Üç eyvanlı	3	12	11-5	3	12
Dört eyvanlı	2	8	16-20	4	16
Eyvansız	2	8	21-üzeri	5	20
Toplam	25	100	Toplam	25	100

Buna göre; evlerin % 32'sinin tek eyvanlı, % 40'ının iki eyvanlı, % 12'sinin üç eyvanlı, % 8'inin dört eyvanlı ve % 8'inin ise eyvansız plan tipli oldukları belirlenmiştir. Ayrıca, evlerde oturma süresi olarak % 32'sinin 0-5, % 20'sinin 6-10, %12'sinin 11-5, % 16'sının 16-20 ve % 20'sinin 21 yıl üzeri oturdukları belirlenmiştir.

İncelenen evlere misafirlerin gelme sıklığı ve ağırlanıp yatırıldığı odalar Çizelge 4'de verilmiştir.

Çizelge 4. Misafirlerin gelme sıklığı ve ağırlanıp yatırıldığı odalar

Misafir Gelme Oranı	Misafirler				Ağırlandığı Oda						Yatırıldığı Oda					
	Erkek Misafir		Ailece Misafir		Salon		Oturma Odası		Salon+ Otur. Od.		Salon		Oturma Odası		Salon+ Otur. Od.	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Her Gün	14	82,6	11	64,7	1	5,9	2	11,8	11	64,6	4	23,5	2	11,8	8	47
Hafta Bir	2	11,8	4	23,5	1	5,9	1	5,9	-	-	-	-	-	-	2	11,8
Ayda Bir	1	5,9	2	11,8	-	-	-	-	1	5,9	1	5,9	-	-	-	-
Toplam	17	100	17	100	2	11,8	3	17,7	12	70,5	5	29,4	2	11,8	10	58,8

Buna göre; ailelerin % 82,3'ünün her gün erkek misafir ve % 64,7'sinin ise ailece misafir ağırladığı belirlenmiştir. Ailelerin % 70,5'inin erkek misafirlerini salonda ve kadınları ise oturma odasında ağırladıkları, ailelerin % 58,8'inin erkek misafirlerini salonda ve kadınları ise oturma odasında yatırdıkları belirlenmiştir.

Araştırma kapsamına alınan evlerde aile bireylerinin bir arada yemek yedikleri mekanlar, öğünler ve kullandıkları donatı elemanları Çizelge 5'te verilmiştir.

Çizelge 5. Ailelerin yemek yedikleri mekan ve kullandıkları donatı elemanları

Mekanlar	Yemek Öğünleri						Yemek Yeme Elemanları					
	Kahvaltı		Öğle Yemeği		Akşam Yemeği		Masa		Yer Sofrası		Sini (destekli)	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Salon	4	23,5	5	29,5	4	23,5	-	-	2	11,7	3	17,6
Oturma Odası	10	58,9	10	58,9	10	58,9	-	-	8	47,1	2	11,7
Mutfak	3	17,6	2	11,6	3	17,6	2	11,7	-	-	-	-
Toplam	17	100	17	100	17	100	2	11,7	10	58,8	5	29,3

Buna göre; ailelerin % 58,9'unun sabah kahvaltısını, öğle yemeklerini ve akşam yemeklerini oturma odasında yedikleri belirlenmiştir. Ayrıca, ailelerin % 11,7'sinin yemeklerini masada, % 58,8'inin yer sofrasında ve % 29,3'nün ise sinide yedikleri belirlenmiştir. Evlerde yaşayan kullanıcı sayısı 1-5 kişi arasında olduğunda yemeklerin yer sofrası yerine masa (% 5,9) ve sinide (% 17,6) yendiği, kullanıcı sayısı 6-10 kişi arasında olduğunda ise yer sofrasının (% 47,1) tercih edildiği tespit edilmiştir.

İncelenen evlerin odalarında kullanılan ısıtma ve havalandırma (soğutma) ekipmanları Çizelge 6'da verilmiştir.

Çizelge 6. Odalarda kullanılan ısıtma ve havalandırma (soğutma) ekipmanları

Isıtma	Toplam		Havalandırma	Toplam		Aydınlatma	Toplam	
	F	%		F	%		F	%
Klima	6	24	Klima	7	28	Flüoresan Lam.	18	72
Kömür Sobası	11	44	Mekanik Aspiratör	2	8	Çıplak Ampul	5	20
Gaz Sobası	1	4	Asma Vantilatör	5	20	Spot Lamba	1	4
Elektrik Sobası	7	28	Seyyar Vantilatör	11	44	Avize	1	4

Buna göre; ısıtmada ailelerin % 24'ünün klima, % 44'ünün kömür sobası, % 28'inin elektrik sobası ve % 4'ünün ise gaz sobası kullandıkları belirlenmiştir. Ayrıca sıcaklara karşı serinlemek amacıyla soğutmada; ailelerin % 28'inin klima, % 44'ünün seyyar vantilatör ve % 20'sinin ise asma vantilatör kullandıkları belirlenmiştir.

İncelenen evlerin odalarının döşeme ve duvar kaplamalarında kullanılan malzemeler Çizelge 7'de verilmiştir.

Çizelge 7. Odaların döşeme ve duvar kaplamalarında kullanılan malzemeler

Mekanlar	Döşeme Kaplamaları	Toplam		Duvar Kaplamaları	Toplam	
		F	%		F	%
Salon	Nahit	15	60	Nahit	12	48
	Şap	9	36	Nahit+Badana	6	24
	Karo	1	4	Sıva+Badana	5	20
	-	-	-	Plastik .Boya	2	8
Oturma Odası	Nahit	11	44	Nahit	10	40
	Şap	8	32	Nahit+Badana	7	28
	Karo	4	16	Sıva+Badana	8	32
	Mozaik	2	8	-	-	-
Mutfak	Nahit	2	8	Nahit	5	20
	Şap	8	32	Nahit+Badana	2	8
	Seramik	10	40	Sıva+Badana	9	36
	Mozaik	2	8	Plastik .Boya	1	4

Buna göre; evlerin salonlarının % 60'ının döşeme kaplamasında ve % 48'inin duvar kaplamasında, oturma odasının % 44'ünün döşeme kaplamasında ve % 40'ının duvar kaplamasında nahit (düzgün kesilmiş taş) kullandıkları, mutfağın % 40'ının döşeme kaplamasında seramik, % 36'sının duvar kaplamasında sıva üzeri badana kullandıkları belirlenmiştir.

İncelenen evlerin salonlarında hakim olan renkler ve oranları Çizelge 8'de verilmiştir.

Çizelge 8. Evlerin salonlarında hakim olan renkler

Salonda Kullanılan Renkler	Duvar		Halı		Mobilya		Tekstil		Aksesuar	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Sarı	2	8	1	4	2	8	-	-	1	4
Kırmızı	1	4	13	52	1	4	5	20	4	16
Mavi	6	24	4	16	2	8	2	8	6	24
Krem	3	12	-	-	1	4	6	24	2	8
Yeşil	2	8	-	-	-	-	1	4	2	8
Beyaz	10	40	-	-	-	-	5	20	4	16
Kahverengi	1	4	5	20	18	72	5	20	5	20
Mor	-	-	2	8	1	4	1	4	1	4
Toplam	25	100	25	100	25	100	25	100	25	100

Buna göre; salonların duvarlarının % 60'ında beyaz, halıların % 52'sinde kırmızı, mobilyaların % 72'inde kahverengi, tekstilin % 24'ünde krem ve aksesuarların % 24'ünde ise mavi renklerinin kullanıldığı belirlenmiştir.

İncelenen evlerin oturma odalarında hakim olan renkler ve oranları Çizelge 9'da verilmiştir.

Çizelge 9. Evlerin oturma odalarında hakim olan renkler

Oturma Odasında Kullanılan Renkler	Duvar		Halı		Mobilya		Tekstil		Aksesuar	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Sarı	2	8	2	8	1	4	1	4	1	4
Kırmızı	1	4	12	48	4	16	3	12	5	20
Mavi	1	4	1	4	1	4	1	4	3	12
Krem	6	24	0	0	3	12	11	44	3	12
Yeşil	3	12	1	4	3	12	2	8	3	12
Beyaz	12	48	0	0	0	0	2	8	4	16
Kahverengi	0	0	4	16	11	44	2	8	3	12
Mor	0	0	5	20	2	8	3	12	3	12
Toplam	25	100	25	100	25	100	25	100	25	100

Buna göre; oturma odası duvarlarının %48'inde beyaz, halıların %48'inde kırmızı, mobilyaların %44'ünde kahverengi, tekstilin %44'ünde krem ve aksesuarların %20'sinde ise kırmızı renklerinin kullanıldığı belirlenmiştir.

İncelenen evlerin mutfaklarında hakim olan renkler ve oranları Çizelge 10'da verilmiştir.

Çizelge 10. Evlerin mutfaklarında hakim olan renkler

Mutfakta Kullanılan Renkler	Duvar		Halı		Mobilya		Tekstil		Aksesuar	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Sarı	-	-	-	-	-	-	1	4	2	8
Kırmızı	-	-	-	-	1	4	3	12	4	16
Mavi	2	8	-	-	7	28	2	8	6	24
Krem	7	28	-	-	6	24	8	32	2	8
Yeşil	1	4	1	4	1	4	2	8	2	8
Beyaz	15	60	-	-	4	16	2	8	3	12
Kahverengi	-	-	-	-	3	12	2	8	2	8
Mor	-	-	8	32	3	12	5	20	4	20
Toplam	25	100	9	36	25	100	25	100	25	100

Buna göre; mutfakların duvarlarının %60'ında beyaz, halıların %32'sinde mor, mobilyaların %28'inde mavi, tekstilin %32'sinde krem ve aksesuarların %24'ünde mavi renklerinin kullanıldığı belirlenmiştir.

Ailelerin eğitim durumlarıyla evlerinin salon, oturma odası ve mutfağının duvar, halı, mobilya, tekstil ve aksesuarlarında kullanılan renkler arasında ortalama değerlere göre bir farklılık görülmektedir. Yüksek eğitimliler duvar kaplamalarında beyaz (%36) ve kremi (%8) tercih ederken, orta ve temel eğitimlilerin ise iç mekanda mavi (%12), yeşil (%8), krem (%16) ve beyazı (%20) kullandıkları tespit edilmiştir.

İncelenen evlerin odalarının dekorasyonunda kullanılan aksesuarlar ve oranları Çizelge 11'de verilmiştir.

Çizelge 11. Odaların dekorasyonunda kullanılan aksesuarlar

Dekorasyonda Kullanılan Aksesuarlar	Salon		Oturma Odası		Mutfak	
	F	%	F	%	F	%
Çerçevesiz tablo	12	48	11	44		
Manzara resimleri	9	36	7	28	7	28
Kart postal	5	20	9	36	4	16
Poster	9	36	16	64	-	-
Başarı belgeleri	2	8	3	12	-	-
Dinsel yayınlar	18	72	15	60	5	20
Biblolar	8	32	6	24	-	-
Bakır eşya	13	52	20	80	8	32
Vazo	8	32	7	28	4	16
Nazar boncuğu	8	32	10	40	8	32
Uzelliik (yöresel-dinsel)	18	72	20	80	5	20
Kilim	5	20	9	36	-	-
Dantel maketler	10	40	2	8	3	12
Çiçekler(canlı-cansız)	19	76	17	68	10	40
Telefon	10	40	12	48	3	12
Saat	15	60	16	64	15	60
Takvim	20	80	9	36	5	20

Buna göre; salonların % 72'sinde dinsel yayınlar ve uzelliik, % 60'ında saat, % 80'ninde takvim, oturma odalarının % 64'ünde poster, % 60'ında dinsel yayınlar, % 80'inde bakır eşya ve uzelliik, % 64'ünde saat, mutfakların % 40'ında çiçek, % 60'ında saat kullanıldığı belirlenmiştir. Evlerden mesken olarak kullanılanların dekorasyonunda kullanılan aksesuarların maddi değerlerinin düşük olduğu, el işçiliği olan veya geleneksel anlam taşıyan aksesuarların kullanıldığı görülmüştür. Evlerin % 80'ninde uzelliik görülmüştür. Kullanılan aksesuarların evlerin asıllarını bozmadığı ve kültürden kaynaklanan aksesuarların kullanıldığı belirlenmiştir.

Ailelerin gelir durumlarıyla dekorasyonda kullandıkları aksesuarların miktarı arasında ortalama değerlere göre bir farklılık görülmüştür. Sonuçta, düşük gelir durumuna sahip ailelerin evlerinde kartpostal, poster, başarı belgesi, dinsel yayın, nazar boncuğu, uzelliik, takvim gibi aksesuarlara sıkça rastlanırken, yüksek gelirli ailelerin evlerinde ise bunların yerine çerçevesiz tablo, biblo, bakır eşya, vazo, kilim ve çiçek kullanıldığı tespit edilmiştir.

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu araştırmada, Urfa'nın çeşitli bölgelerinde bulunan ve tesadüfi olarak seçilen geleneksel evlerinin kullanıcılarının sosyo-kültürel yapılarının iç mekanı nasıl etkilediği, kullanıcıların evlerini nasıl kullandıkları, geleneksel ve günümüz evleri arasındaki kullanım farklılıklarına ilişkin sonuçlar ve öneriler aşağıda verilmiştir.

Evlerin % 60'ının ev sahibi, % 20'sinin kiracı ve kalan % 20'nin vakıf malı oldukları belirlenmiştir. Ev sahiplerinin ekonomik durumlarının yetersiz olması nedeniyle, evin gerektirdiği restorasyon çalışmalarına yapamamaları ev sahipleri evleri kaderlerine bırakmak zorunda kalmışlardır. Fakat vakıf malı olan evlerin asıllarına uygun olarak restorasyonu yapılmıştır.

Ailelerin % 82'sinin her gün erkek misafir ağırladıkları ve bu ailelerden % 70,5'i erkek misafirlerini salonda, kadın misafirlerini ise oturma odasında ağırladıkları belirlenmiştir. Buna göre, Urfa'lıların misafir sevme geleneğinin günümüzde de devam ettiği söylenebilir. Bu sonuç, misafiri ağırlamak için sürekli hazır bir odanın olması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Böylece aile reisinin saatsiz olarak erkek misafiri davet edebilme rahatlığı sağlanmıştır.

Ailelerin % 58,9'unun sabah kahvaltısını, öğle yemeklerini ve akşam yemeklerini oturma odasında yedikleri belirlenmiştir. Ayrıca ailelerden yemeklerini % 11,7'sinin masada, % 58,8'inin yer sofrasında ve % 29,3'ünün sinide yedikleri belirlenmiştir. Buna göre, mutfak sadece yemek pişirme mekanı olarak kullanıldığı, yemek yeme eyleminin oturma odasında gerçekleştiği için yemekleri kışın oturma

odasına taşımada sorun yaşandığından dolayı, mutfak ile oturma odasının ilişkilendirilmesi gerektiği ve bir kapı ya da bir servis penceresiyle bağlantısının kurulması, bunun mümkün olmadığı durumlarda ise oturma odasına yakın bir odanın mutfak olarak düzenlenmesi faydalı olabilir.

Evlerin salonlarının % 60'ının döşeme kaplamasında ve % 48'inin duvar kaplamasında, oturma odasının % 44'ünün döşeme kaplamasında ve % 40'ının duvar kaplamasında nahit kullanıldığı, mutfakın % 40'ının döşeme kaplamasında seramik, % 36'sının duvar kaplamasında sıva üzeri badana kullanıldığı belirlenmiştir. Buna göre, ıslak mekanların duvar ve döşeme kaplamalarında nahit yerini sıva ve seramiğe bırakmıştır. Salon ile oturma odalarının % 40'ında ise asılları gibi nahit kaplamanın kullanıldığı belirlenmiştir.

Ailelerin %12'sinin çamaşır yıkama, % 60'ı nem ve rutubet, % 24'ü koku, % 20'si balkonun olmayışından ve % 40'ının ise avlu temizliğinden şikayetçi oldukları belirlenmiştir. Temizlikten şikayetçi olan aileler avlunun büyük olmasından dolayı temizliğe yetişemediklerini ve avlunun küçültülmesi ve kullanılmayan odaların kapatılması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu yüzden, Urfa evlerinin dar gelirli ailelerin isteklerine göre değiştirilmesi sonucunda yöresel kültür yok edilmiş olur.

İncelenen evlerin eski sahipleri evlerini ya satmışlar ya da kiraya vererek yeni şehirleşmenin olduğu bölgelerde apartman yaşamını tercih etmişlerdir. Böylece evleri kiracıların anlayışına ve kendi kaderlerine terk etmişlerdir. Kiracılar da bakım yapmadan hatta evin bazı kısımlarına ekleme ve çıkarmalar yaparak mimari yapıyı değiştirmişler ya da evlerin birer ikişer yok olmasına neden olmuşlardır.

Endüstrinin ve sanayileşmenin getirdiği gelişmeler, Urfa halkının yaşam tarzını değiştirmiştir. Yaşanan bu gelişmeler halkın geleneklerini yaşamasını güçleştirmiştir. Ekonomik durumu elverişli olan gruplar bu gelenekleri ya konuk evlerinde ya da kısmi olarak apartman hayatına taşımışlardır. Böylece kırsal kesimdeki aileler bu gelenekleri yaşayamamaktadır.

Geleneksel Urfa evleri mimari yapısı ve tasarımı itibarıyla bugünkü kullanıcıları durumunda olan dar gelirli aileler için uygun değildir. Buna göre, bugünkü kullanıcıların bu evleri asıllarına uygun restore etmeleri ve kullanmaları mümkün görülmemektedir.

Geleneksel evlerimiz ve kültürümüz içerisinde önemli ve ayrı bir yeri olan Urfa evlerinin korunması, restorasyonu ve gelecek kuşaklara bir kültür mirası olarak aktarılması ancak; yetkili kuruluşların ve ekonomik yönden yeterli olan ve bu işe gönül veren iş adamlarının benimsemesi ve sahip çıkmasıyla mümkün olabilir.

KAYNAKLAR

1. Gür, Ö. Ş. ve Geçkin, Ş., "Konutta mekan standartları", *Yapı 179*, 75-82 (1996).
2. Arcan, E.F., Evcı, F., "Mimari tasarıma yaklaşım", *Tasarım Yayın Grubu*, İstanbul, 19-22 (1999).
3. Küçükerman, Ö., "Kendi mekanı arayışı içinde Türk evi", *Türkiye Turizm ve Otomobil Kurumu*, İstanbul, 27-47 (1985).
4. Işık, Z., "Geleneksel ve günümüz evlerinin iç mekan analizi", *G.Ü. Fen Bil. Ens. Doktora Tezi*, Ankara, 1-6 (1992).
5. Hacıbaloğlu, M., "Geleneksel Türk evi ve çağımıza ulaşmasının nedenleri", *G.Ü. Tek. Eğt. Fak. Matbaası*, Ankara, 1-25 (1989).
6. Turgut, H., "Geleneksel Malatya evleri: kültür ve mekan", *Yapı 186*, 74-81 (1997).
7. Eriç, M., Ersoy, H., Yener, E., "Günümüz konutunda rasyonel donatım", *Teknografik Matbaası*, İstanbul, 35-39 (1986).
8. Yıldırım, K., "Konut mutfaklarının mekan ve donatı organizasyonunda ergonomik yaklaşım", *G.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi*, S. 3-4, Ankara, (1999).
9. Kürkçüoğlu, A. C., "Suyla yeniden doğan kent Şanlıurfa, bizim iller II", *Garanti Bankası Yayınları*, İstanbul, 136-137 (1999).

